

Een Pleidooi voor Bescheidenheid - Kloven en Containerbegrippen

Kloven in Albergen

Op dinsdag 16 augustus werd bekendgemaakt dat het COA een hotel in Albergen had opgekocht om als AZC in te richten. Dit nieuws leidde tot meerdere demonstraties in het Twentse dorp en het maatschappelijk debat over AZC's laaide weer op. Albergen ligt op een kwartier rijden van mij vandaan en ik kon het niet laten om een kijkje te nemen in het dorp en mij te mengen in dit maatschappelijk debat.

Onder het toeziend oog van omgekeerde Nederlandse vlaggen sprak ik tijdens één van de demonstraties met verschillende inwoners. Tijdens meerdere gesprekken hoorde ik verschillende 'open begrippen' voorbijkomen, begrippen zoals: "echte" asielzoekers, 'veiligelanders' en 'gelukzoekers'. Ik vroeg hen in hoeverre zij deze woorden behulpzaam vonden om hun baten en zorgen over te brengen. Sommige van hen vonden het effectieve en doeltreffende woorden, woorden die goed weergaven wat zij voelden én wat zij van de situatie vonden.

Anderen vonden die woorden juist een belemmering. Zij spraken over de moeite die het hen kost om woorden te gebruiken zoals: 'asielzoekers', 'gelukzoekers' of 'veiligelanders' en spraken met regelmaat de zin: "maar dat mag je natuurlijk niet meer zeggen, want dan ben je gelijk weer een..." Zij vertelden mij dat ze deze woorden continue in de media nieuwe betekenissen zien krijgen, betekenissen waar zij het niet altijd mee eens zijn, maar ook geen invloed op kunnen uitoefenen. Zij noemden zichzelf "de stille meerderheid"; ofwel de verschillende inwoners die een gebrek aan woorden, aandacht en empathie ervaren van hun medebewoners in dit maatschappelijk debat en liever afhaakten dan woorden aan hun zorgen te geven. Met als gevolg een groeiende kloof tussen de inwoners van Albergen.

Functies van Containerbegrippen

Taal...taal kan verbindend zijn, een persoon introduceren aan eeuwenoude, nieuwe, verfrissende ideeën en een rol spelen in de overbrugging van de kloof tussen het niet-weten naar het weten. Echter, taal ook beknellend zijn, woorden geven aan de meest abominabele ideeën en de kloof tussen het niet-weten en het weten vergroten.

Taal in relatie tot het overbruggen van kloven zal het thema van mijn bijdrage aan deze middag zijn.

Wat mij intrigeert in deze relatie is de rol die ‘open begrippen’ kunnen spelen om ons denken te begeleiden in complexe dialogen of maatschappelijke debatten. Met ‘open begrippen’ doel ik op begrippen die mensen vrij kunnen interpreteren, ook wel ‘containerbegrippen’ genoemd.

Containerbegrippen krijgen in verschillende contexten verschillende betekenissen. Vaak gebaseerde op verschillende achterliggende behoeftes, opvattingen, interesses of omdat het bijdraagt aan een gevoel van (gedeelde) identiteit. We kennen allemaal wel woorden die voor ruis op de lijn zorgen waarbij je je afvraagt: “*wat bedoelt die persoon daar precies mee?*” Woorden zoals: duurzaamheid, zingeving, diversiteit, dekolonisatie, kwetsbare groepen, neoliberalisme, inclusiviteit, radicalisering, de menselijke maat, of *wokeness*. Spreek de woorden uit en je hoort een scala aan impliciete betekenissen met het risico dat sommige mensen afhaken wanneer zij de betekenis van een begrip niet kennen.

De middag die ik spendeerde in Albergen zette mij aan het denken over de mogelijke functies die containerbegrippen kunnen spelen in maatschappelijke debatten. Ik zal voor nu drie mogelijke functies korte toelichten.

2

Ten eerste, containerbegrippen kunnen aanleidingen geven voor een goed gesprek over tal van onderwerpen – zulke gesprekken kunnen dan weer leiden naar een verdere exploratie van het gegeven onderwerp en/of tot bepaalde conclusies. Er dreigt dan wel het gevaar van snelle ongenueanceerde antwoorden op versimpelde vragen. Zo kan het containerbegrip ‘*institutioneel racisme*’ leiden tot de vraag: ‘bestaat institutioneel racisme wel of niet’ of het begrip ‘*diversiteit*’ tot de vraag: ‘ben je voor of tegen diversiteit?’, het begrip ‘*wokeness*’ tot de vraag: ‘worden universiteiten in de ban gehouden door een woke-cultuur of niet?’ of het begrip ‘asielzoeker’ tot de vraag: ‘ben je voor of tegen asielzoekers?’, maar in deze vragen schuilt ook weer de vraag, wat bedoel je daar precies mee?

Ten tweede, in onze samenleving, vol met mensen met verschillende meningen, kunnen tastbare betekenissen verdampen in een mist van vage containerbegrippen. Waardoor het gebruik van containerbegrippen een middel kan zijn om je te verschuilen en ongemakkelijke vragen of kwesties uit de weg te gaan – dan worden dialogen abstract. Toenadering wordt weggewuifd en dan haken kritische geïnteresseerde, maar vaak ook, onwetende burgers af. Vragen stellen wordt immers, vandaag de dag, minder gewaardeerd en krijgt minder aandacht dan de ongenueanceerde pasklare antwoorden van ‘de luide minderheid’. Zo zag ik bijvoorbeeld de mist van abstractie in Albergen terugkomen in de zin: “Asielzoekers zijn welkom, zolang het maar de ‘echte’, geen ‘veiligelanders’ of ‘gelukzoekers’ zijn.”

Dat brengt mij bij mijn laatste punt, containerbegrippen kunnen ook aanleidingen geven om maatschappelijke vragen te stellen, namelijk; hoe maken we thema's die ons allen aangaan toegankelijk, hoe zorgen we er gezamenlijk voor dat onze medeburgers in andere provincies net zoals onze naaste burens mee kunnen praten zonder het gevoel te krijgen neergezet te worden als een... met als mogelijk gevolg dat zij afhaken? Een pasklaar antwoord op deze vragen heb ik niet, maar vereist wel verdere exploratie.

Een Pleidooi voor Bescheidenheid

Ik wil mijn bijdrage graag eindigen met een korte exploratie van het naïef realisme, het filosofisch concept dat ieder van ons van mening is dat we de wereld ervaren en zien zoals die écht is. Dit idee vertaalt zich ook naar de woorden die we gebruiken om de wereld kleur en betekenis te geven. George Carlin grapte eens: "Is het je ooit opgevallen dat wanneer je op de snelweg aan het rijden bent iedereen die harder dan jij aan het rijden is: je een maniak vindt en iedereen die langzamer rijdt een idioot is? Alsof ieder van ons precies de perfecte snelheid heeft gevonden om te rijden in iedere situatie en de rest het maar fout heeft." Zo zie ik ook het veelvuldig gebruik van containerbegrippen, waarbij mensen overtuigd zijn van hun betekenis van een containerbegrip en ieder die dat begrip niet kent, juist uitsprekt of begrijpt in de kloof tussen het niet-weten en weten mogen vallen.

Een tegenbalans voor het naïef realisme zie ik in bescheidenheid. Hiermee doel ik op de houding dat jouw realiteit of waarheid niet dé waarheid hoeft te zijn en de manier waarop jij een begrip interpreteert en toe-eigent niet de enige manier is om het toe te eigenen. Een beetje bescheidenheid kan lang meegaan, want niemand van ons heeft 100% grip op maatschappelijke onderwerpen zoals immigratie, *wokeness*, dekolonisatie of racisme en met niemand bedoel ik echt niemand. Er is geen enkele expert in de wereld die 100% grip heeft op deze maatschappelijke kwesties.

Containerbegrippen zijn een onvermijdelijk fenomeen, maar het is goed om te weten dat een container open én op slot kan en het is de kunst om meerdere naast elkaar staande betekenissen toegankelijk te houden voor alle gespreksdeelnemers.

Een beetje bescheidenheid biedt mensen de mogelijkheid om minder met zichzelf bezig te zijn en meer oog te hebben voor de gevoelens, standpunten en kennisniveaus van anderen. En oog hebben voor de ander is vandaag de dag ontzettend hard nodig om nader tot elkaar te komen en elkaar te helpen de kloof van het niet-weten naar het weten te overbruggen.